

„Az ősz ember előtt kelj fel, és a vén ember orczáját becsüld meg”*

Czire Szabolcs lelkész, teológiai tanár prédikációjának szerkesztett változata. Elhangzott 2022. október 2-án a Budapesti Unitárius Egyházközség templomában, az idősek vasárnapján, a Kossuth rádió élő közvetítésében.

„...akiket anyátok méhétől fogva hordozok, akiknek terhét az anyaöltől kezdve viselem. Véniségetekig ugyanaz maradok, ősz korotokig én hordozlak! Én alkottalak, én viszlek, én hordozlak, én mentelek meg.”

(Ézs 46,3–4)

Mindenekelőtt szeretnék őszinte köszönetet mondani mindazoknak az idős testvéreknek, akik hívásunkra válaszolva ma eljöttek, és azoknak is, akik elhozták őket. Mostanában inkább a fiatalabb családokat szólítottuk meg, és megindító látni ezt a sok szép idős embert, ahogy megtöltik a templomot. Ugyanakkor – a rádió élő adásán keresztül – szeretettel köszöntöm azokat is, akik távol vannak, vagy akik ágyhoz kötve hallgatnak bennünket. Engedjék meg, hogy egy kis történettel köszöntsek mindenkit!

Egy édesanya apró fekete magokat ültetett tavasszal a földbe. Nem volt bennük semmi ékesség, csak parányi fekete magok voltak. De őszre gyönyörű virág nőtt belőlük. A család egyik ismerőse nem tudott betelni a szépségükkel, ezért kérte az édesanyát, hogy adjon neki is a magból. De vajon, ha csak a magot látta volna, valaha is megejti annak szépsége? Így van ez az idős emberrel is. Tanítjuk a gyermekeket, a fiatalokat minden szépre és jóra, de az idős arc szépségére is kellene, mert a virágban látható minden, amit egy élet érlelt. Nem lehet betelni az idős arc szépségével, a becsületben megőszült fej ékességével. És ma ez a szépség néz vissza rám!

Amikor a meghívókat készítettük, alaposan tanulmányoztam a gyülekezeti adatbázist. Minden évet külön elemeztem. A legidősebb testvérünk például 1921-ben született, 101 éves. Ahogy az ember leírja sorra az 1930-as évszámokat, majd a negyveneseket és az ötveneseket – mi csoda súlyos számok, milyen nehéz, sűrű történelem. Szinte érezni azon évek örökre velünk maradó árnyékának átvonulását: világháború, Trianon, gazdasági válság, újabb világháború, Rákosi-korszak, Ratkó-korszak, ötvenhat. A nagy generáció!

Ne beszéljen az időskorról az, aki maga nem idős! Mert nem tudhatja, hogy mivel jár. Örök figyelmeztetés Kellér Dezső híres konferanszának párbeszéde: *„Ketten beszélgetnek; – azért az öregkornak is vannak szépségei – mondja a lelkesebb; – egyet mondj – replikázik a másik.”* És ott cseng fülemben az idős Illyés Gyula néhány nehéz sora, amikor azt mondja: *„Halálos nyavalyába estem, / [...] és nincs mód rá, hogy kiheverjem, / [...] Mert ez az ősbaj az öregség, / [...] minden nap elérhet a vég.”* Én még nem vagyok idős, ezért engedjék meg, hogy elsősorban ne én beszéljek, hanem azokat tolmácsoljam, akik hitelesen tudnak szólni.

Mindenekelőtt a Szentírást. Bibliai tanszéken tanítok, és lelkészként naponta forgatom a Bibliát. Két dolog lep meg. Az egyik az, hogy Isten igéje milyen sokat foglalkozik az időskor kérdésével, a másik, hogy a biblikus szakirodalom pedig milyen keveset. Talán ebből is törlesztünk ma valamit.

Az élet könyve, az emberiség öreg könyve mindenekelőtt az emberi méltóságot és a tiszteletet tanítja: *„Az ősz ember előtt kelj fel, és a vén ember orczáját becsüld meg”* (3Móz 19,32 KG). Mert egész embernek csakis a már teljesen érett, idős ember tekinthető. A Szentírás az

emberi életet egyetlen útként, egyetlen ívként írja le. Olyan, mint az évszakok vagy a nap útja az égen. Bejárja pályáját. Ilyetén az időskor nem önmagában áll, hanem olyasvalami, mint ami összegzi az éveket, és amire egész életünkben készülni kell. A Prédikátor könyve figyelmeztet: „*Gondolj Teremtődre ifjúságod napjaiban, mielőtt megérkeznek a gonosz napok, és elközelegetnek az évek, amelyekre azt mondod majd: nem tetszenek nekem; [...] Amikor elcsitul a madarak hangja és minden dal elhallgat [...] Amikor a mandulafa virágzik, a sáska jól lakik, a kapor kipattan, az ember meg örök hajlékába tér*” (Préd 12,1sk. SZIT). De az élet íve túlmutat két évszám földi partján. Milyen szépen mondja a Példabeszédek könyve: „*Az öregek koronája: az unokák, és a fiak ékessége: az atyák*” (Péld 17,6 RUF).

Jeremiás (6,11) öt életszakaszt nevez meg: kisgyermek, fiatal, házas, és most jön a lényeg, az öregkort még kettéosztja: idős ember (zákén) és vénember (mölé jámím = beteltek napjai). Ezekre vezethető vissza az öregek vagy a vének tanácsa. A Krónikák könyve szerint a 70 éves életkor a „szép kor” (széba tóbá).

A Szentírás azt is tudja, hogy amikor elvész az idősek iránti tisztelet, a feje tetejére áll minden. A bőrünkön tapasztaljuk. Talán a mai gyermek- és ifjúközpontú világban könnyebb érteni Ézsaiás ítéletpróféciáit, amikor arról beszél, hogy az Úr eltávolít mindenféle támaszt: a bírót és a prófétát, az értőt és a véneket, majd így szól: „*És gyermekeket adok nekik fejedelmül, fiúkat, hogy azok uralkodjanak rajtuk*” (Ézs 3,4 SZIT). A rátarti, ostoba háború árnyékában különösen fájnak ezek a szavak...

A Szentírás tisztában van azzal, hogy nemcsak örömei vannak az időskornak, hanem nehézségei is: elhagyatottság, erőtlenség, betegség. Megindító az a jelenet, amikor Dávid király hálából magával akarja vinni az őt megmentő idős Barzillajt a királyi udvarba, aki így válaszol: „*Mennyi az én életem esztendeinek napja, hogy felmenjek a királlyal Jeruzsálembe? Nyolcvan esztendő vagyok ma: meg tudják-e még különböztetni érzéseim az édeset s a keserűt, gyönyörűséget szerezhet-e még szolgádnak az étel és az ital, hallgathatom-e még az énekesek s az énekesnők szavát? Miért legyen szolgád uramnak, a királynak terhére?*” (2Sám 19,32–36

KNB). Mennyi bölcsesség és mennyi fájdalom van e szavakban!

És mégis, a hosszú életkor mindenkor áldás! Testvérem, lehet, hogy fáj, hogy nehezen kelsz fel, hogy nem találsz valamit, hogy elfelejtesz dolgokat, hogy bottal segíted a lépést, de mindez egy dolgot jelent: azt, hogy élsz! Hogy részesültél a hosszú élet áldásában. A zakariási üdvprófécia ezt mondja: „*Fognak még öregemberek és öregasszonyok üldögelni Jeruzsálem terein, és mindegyiknek bot lesz a kezében, mert magas kort érnek meg*” (8,4 RUF). Ti ebben az áldásban részesültetek!

Milyen sok szép vigasztalás van a Bibliában, mennyi bölcsesség és megerősítés az élet könyvében. Kérlek, hogy vedd gyakran a kezedbe, és olvasd ki belőle a neked szóló üzenetet! Mind közül az egyik leginkább erőt adó a mai textsunk, amelyben így szól hozzád Istened: „*Vénségetekig ugyanaz maradok, ősz korotokig én hordozlak! Én alkottalak, én viszlek, én hordozlak, én mentelek meg.*” Érted e szavakat, Testvérem? Amikor megfáradsz, amikor őszre fordul az idő, amikor testi erőd megfogyatkozik, akkor azt mondja Istened: én viszlek, én hordozlak. Amikor túl gyorsan változik minden, és alig ismered már rá a világra, akkor azt mondja Istened: én nem változtam, vénségetekig ugyanaz maradok! Mi több ti azok vagytok, „*akiket anyátok méhétől fogva hordozok, akiknek terhét az anyaöltől kezdve viselem*”. Láttam minden gyermekkori próbálkozásokat, ismerem ifjú éveitek minden keresését, tudok felnőtt életetek minden küzdelméről, és ismerem idős napjaitokat: én viszlek, én hordozlak!

A Szentírás szerint tehát az ember élete egyetlen összefüggő ív, de aztán közbejött a nyugdíj. Igen, a nyugdíj mai, általános koralapú formája jellegzetesen modern találmány. Lényegében egyidős ezzel a templommal, azaz nagyjából 133 éves. Bismarck német kancellár jóléti reformjaihoz kapcsolódik, és hamar meghonosodott más nyugati országokban is. Csakhogy van ezzel néhány bökkenő. Az 1890-es években a várható élettartam 44 év volt! Kevesen éltek meg az akkor 70 évben megjelölt nyugdíjkorhatárt. A 20. században azonban számos tényező szerencsés együtthatójának köszönhetően a várható élettartam jelentősen kitolódott. Magyarorszá-

gon ez a járvány előtt 76,16 év volt. Számos jóléti társadalomban 80 év fölött van. A KSH adatai szerint 2021-ben mintegy 2,5 millió nyugdíjszerű ellátásban részesülő ember volt a 9,7 milliós Magyarországon, ebből 2 millió körüli öregségi nyugdíjas. Közel minden 4. ember! **Könnyű belátni, hogy ma sokan vannak, akiknek akár életidejük egyharmada esik a nyugdíjazás utánra. Mégis a „nyugdíjas” kifejezés gyakran olyan címke, amely passzivitást, visszavonulást jelent, és az időseket egyfajta társadalmi – és gyakran családi – láthatatlanságba taszítja. A félretettségi állapota. Olyan mélyen ivódott ez a szemlélet a modern teljesítményalapú társadalomba, hogy azzal gyakran az idősek maguk is azonosulnak. Mintha az öregség áldás helyett valami olyan betegség lenne, amelyet az örök fiatalság látszatának eszközeivel rejtegetni kell. Szakítva a bibliai szemlélettel, amely az ember életét a kiteljesedés felé tartó egységes útnak tekinti, a modern kor hármass paradigmája ez lett: tanulni, dolgozni, visszavonulni! Vagyis felkészülni, hasznót hozni, félreállni. Eltűnni. Láthatatlan lenni. Amikor egy idős ember adatlapot tölt ki, akkor a foglalkozáshoz azt írja: nyugdíjas. Ez mit jelent? Egészen pontosan mit mond el róla, hogy ki ő? Mintha megszűnne annak lenni, aki egy életen át volt.**

Tudom, hogy nem mindenki akarja életének a korábbiakhoz hasonlóan értékes éveit kényszervakációként megélni. Nem mindenki akar csak pihenni, csak sorozatokat nézni, csak a házban matatni. Van, aki a szó nemes értelmében aktív szeretne maradni, hasznos tagja a családjának és a társadalomnak, meg akar ismerni új dolgokat, szenvedéllyel akar élni. Lehet, hogy a nyugdíjas kifejezésnek új jelentést kell adni: az önkiteljesítő életszakasz! Amikor végre van idő a fontos dolgokra, még ha kevesebb is az erő hozzá.

Gyermekként azt kérdezik tőlünk: mi akarsz lenni, amikor felnősz? És ilyenkor foglalkozásokat szoktunk megnevezni. És ha most kérdezik meg: mi akarsz lenni, amikor megidősödsz? Őszintén, a szíved mélyén, milyen szeretnél lenni? Ugye nem megkeseredett, nem mindenki számára kellemetlen, nem panaszos, nem lemondó? Hanem hálás, örömteli, szenvedélyes, rugalmas, segítő-

kész, kiteljesedett, derűs ember. Hát mikor, ha nem most?

A felmérések egybehangzó eredménye szerint az idősek számára négy dolog okoz leginkább örömet: hiteles önmaguk lenni, időt tölteni azokkal, akik szeretik őket, érdekes dolgokat megismerni és nagylelkűséget gyakorolni, azaz visszaadni valamit. Ebben az én viszlek, én hordozlak kegyelmi állapotban a dolgok körbeérnek, a kései évek egyre közelebb hajolnak a gyermekkorhoz. Egyre erősebb lesz a vágy visszatalálni arra a házra, arra az ablakra. De addig érdemes minden utat a maga teljességében végigjárni.

Az idősödés útja a bölcsesség útja. Gyakran szinonimaként találjuk a két fogalmat. De a bölcsesség útja ugyanúgy nem könnyű, akárcsak a korábbi életszakaszok útjai. Legnagyobb kísértése a lemondás, a kétségbeesés, a haszontalanság érzete. Íme egy érdekesség: a 71. zsoltár az egyetlen olyan panaszének, amelyről biztosan tudjuk, hogy idős embertől származik. Na és miről szól? A megfogyatkozó erőről, a sok nyomorúságról, a magára maradottság félelméről. Talán sokan tudnak azonosulni ezzel. A ifjúkorától Isten közelségében élő zsoltáros így könyörög: *„Istenem, ne hagyj el késő vénségemben sem, míg csak hirdethetem hatalmadat, nagy tetteidet a jövő nemzedéknek”* (18 RUF). *„Öreg koromban se vess el engem!”* (9.) És mintha a mai igénk erre válaszolna: Nem hagylok el! Vénségetekig ugyanaz maradok, ősz korotokig én hordozlak! A kétségbeesésből és erőtlenségből a bizalom és a hit vezeti ki az embert. Biztos lehetsz, testvérem, hogy a zsoltároséhoz hasonló gyötrő kérdéseidre a Gondviselő Isten hasonlóan vigasztaló választ ad! **A bölcsesség útja azonban erőfeszítést igényel. Ma talán sok tekintetben nehezebb idősnek lenni, részben a tisztelet hiánya miatt, de számos dolog miatt könnyebb is, például a fejlett orvostudomány vagy a kommunikációs eszközök miatt, hogy csak kettőt említsünk. És ezek között van, hogy ma sokkal több segítséget kaphatnak az idős emberek akár egymástól is arra, hogy miként éljék meg tartalmasan harmadik koruk éveit. Ma nagyszámú kiváló könyv is elérhető a témában (pl. a kanadai dr. Riley Moynes könyvei). Biztatlak, kedves idős testvérem, hogy keresd azokat a helye-**

ket, ahol a tudásodat, a tapasztalatodat értékelik! Szervezzétek meg a saját köreiteket, tanuljatok egymástól is jó gyakorlatokat! Keressétek azokat a helyeket, ahol meg tudjátok élni a szeretetet, a közösségi élményt! És unokázzatok sokat! És jöjjetek, ha hívunk! Nekünk, fiatalabbaknak szükségünk van rátok, nem mondhatunk le rólatok. És kérem, hogy ti se mondjatok le rólunk!

Amikor ti megérkeztetek erre a világra, nehéz esztendőök voltak. Most, amikor az ősz színei vegyülnek életetek fájának koronájába, újra nehéz esztendőök köszöntöttek ránk: járvány, háború, válságok. De jöjjetek, bízzunk közösen abban, hogy e vajúdás egy jobb világot szül. Ti magatok vagytok rá a bizonyosság, hogy korábban is sikerült!

Én nem tudom, milyen idősnek lenni, de látam bölcs öregeket.

A Szentírásnak van egy sajátos kifejezése erre (amelyet a kiváltság és kiválóság fogalmakkal lehet minősíteni), ez pedig így hangzik: étellel betelve halt meg. Étellel betelve – milyen nagy áldás is ez. Ma úgy mondjuk, hogy végelgyengülés. És bár a hivatalos halálokok közt már jó ideje nem szerepel ez a kategória (a WHO újabban javasolja a visszavezetését), olyan nagy öröm, amikor az egyházi halottas anyakönyvben valaki neve után ezt lehet beírni: Végelgyengülés. Mert étellel betelve halt meg!

Én nem tudom, milyen idősnek lenni, de láttam bölcs öregeket. Olyanokat, akik tudták, hogy kevesebb az idejük és az erejük, de a fontos dolgokra mindig elég. Olyanokat,

akik idejében elrendezték ügyeiket, rendet hagytak a viszonyaikban, az örökségükben. Olyanokat, akikre elég volt ránézni, és az ember reményt nyert a folytatáshoz. Olyanokat, akik végre ki merték mondani, amit korábban nem, és megtelt lelkük igazsággal. Akik tudták, hogy: „A hullámok halandók, de a hullámzás halhatatlan” (Rónay György). Olyanokat, akik lépésről lépésre le tudták fejteni magukról a világi kötöttségeket, és váltak egyre inkább maguk is fénné. Ahogy Csoóri Sándor mondja: „Élek, könnyülök, lassan fény leszek.” Vagy Beney Zsuzsa Lábujjhegyen kiejtett szavaival: „Lassan araszolni át az idő / maradékán, már súlytalan teherrel.”

Súlytalan a terhük, mert azt nem egyedül hordozzák. Mert tudják, egyre nagyobb ráhagyatkozásban élnek, hogy valaki így szól: én viszlek, én hordozlak. És amikor Józsuéval így szólnak: „Nézzétek, én ma minden ember útjára lépek” (23,13 SZIT), akkor egy megbékélt ember hagyta itt a földi létet. Ajkán a szavak, amelyeket a mi drága Áprily Lajosunk tudott ily szépen megfogalmazni: „Öregség, bölcs fegyelmezője vérnek / Taníts meg, hogy Csendemhez csendben érjek. / [...] a túlsó partot látó révülésben / a »Készen vagy? «-ra ezt felelni: - Készen.”

Köszöntünk titeket, drága öregjeink!

* Az Aracs szerkesztősége ezzel az írással köszönti 85. születésnapja alkalmából dr. Gubás Jenőt, a folyóirat megálmodóját és alapítóját.

Mátyás-emplékmű – részlet (Székesfehérvár)